

*Halina Zajęc-Knapik***Dydaktyczne koncepcje Profesora Janusza Henzla**

W listopadzie 2022 roku odszedł od nas Profesor dr hab. Janusz Henzel, wybitny polski rusycysta, czołowy przedstawiciel polskiej glottodydaktyki rusycystycznej, długoletni dyrektor Instytutu Filologii Rosyjskiej (funkcję tę pełnił ponad trzydzieści lat), zasłużony przedstawiciel kadry naukowo-dydaktycznej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, na którym przepracował ponad 50 lat, nauczyciel wielu pokoleń studentów rusycystów i pracowników naukowo-dydaktycznych. Profesor Janusz Henzel znał znakomicie język rosyjski i jego literaturę. Odegrał znaczącą rolę w działalności Katedry rusycystycznej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, którą kierował i która dzięki niemu rozwijała się pod względem naukowym i dydaktycznym. Brał czynny udział w życiu rusycystycznego środowiska naukowego i oświatowego poprzez wygłaszanie referatów na sympozjach, konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych, uczestniczenie w komisjach opracowujących programy szkolne, patronowanie eksperymentom dydaktycznym i inspirowanie opracowywania materiałów glottodydaktycznych. Z racji swoich twórczych osiągnięć naukowych, zwłaszcza w dziedzinie glottodydaktyki, oraz znakomitego talentu pedagogicznego i organizacyjnego był znany nie tylko w uczelniach Polski, ale i poza jej granicami.

Janusz Maria Henzel urodził się 2 listopada 1935 roku w Krakowie w rodzinie inteligentkiej. Jego ojciec był geodetą, a matka nauczycielką muzyki, która przekazała mu do niej zamiłowanie. Swoje zainteresowania muzyczne rozwijał w szkole podstawowej i średniej. Szkołę podstawową ukończył w 1948 roku, następnie uczęszczał do I Liceum Ogólnokształcącego im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie. W roku 1952 zdał egzamin dojrzałości i postanowił zdawać na kierunek muzykologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po nieudanej próbie dostania się na ten kierunek został przyjęty na filologię rosyjską na tymże Uniwersytecie. Zamierzał ponownie zdawać na muzykologię, jednakże studia rusycystyczne okazały się dla Niego interesujące (zwłaszcza historia literatury rosyjskiej) i postanowił je kontynuować. Magisterium z filologii rosyjskiej otrzymał w 1956 roku na podstawie pracy napisanej pod opieką prof. Wiktora Jakubowskiego¹ z Uniwersytetu Jagiellońskiego, która była poświęcona tematyce kaukaskiej okresu romantyzmu.

---

¹ Wiktor Jakubowski (ur. 5 XII 1896 r. w Rydze, zm. 13 VIII 1973 r.). Ukończył gimnazjum w Rydze, a następnie studia romanistyczne w Petersburgu, uzyskując w 1918 roku tytuł kandydata nauk filologicznych. Był poliglotą, znającym obok łaciny, greki, rosyjskiego i fran-

Z dniem 1 września 1956 roku został przyjęty na stanowisko asystenta w Katedrze Języka i Literatury Rosyjskiej ówczesnej krakowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Katedra została utworzona w 1952 roku (wcześniej istniał utworzony w 1951 roku Zakład Języka Rosyjskiego). Twórcą kierunku filologii rosyjskiej i kierownikiem Zakładu, a następnie Katedry był prof. Włodzimierz Gałęcki², który zatrudnił wówczas mgra Janusza Henzla na stanowisku asystenta, a po upływie dwóch lat awansował na stanowisko starszego asystenta.

W 1964 roku mgr Janusz Henzel obronił na krakowskiej WSP rozprawę doktorską na temat *Proza Aleksandra Biestużewa-Marlinskiego okresu petersburskiego*, której promotorem był prof. Wiktor Jakubowski. Rozprawa została opublikowana w formie monografii w 1967 roku (Wydawnictwo PAN „Ossolineum”). W 1967 roku został zatrudniony na stanowisku adiunkta i pozostawał na nim do roku 1971³.

W dniu 1 marca 1967 roku dr Janusz Henzel został mianowany kierownikiem Katedry Języka i Literatury Rosyjskiej i sprawował tę funkcję do 15 lutego 1969

cuskiego także włoski, hiszpański, angielski, niemiecki i ukraiński oraz kilka innych języków słowiańskich. W latach 1921–1944 przebywał w Warszawie, gdzie zajmował się tłumaczeniami z języków obcych. Prowadził szeroką działalność naukową i organizacyjną. Po wojnie w 1948 roku objął kierownictwo Katedry Historii Literatury Rosyjskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1950–1955 wykładał literaturę rosyjską w krakowskiej WSP. Odegrał istotną rolę w kształceniu kadry rusycystycznej tej Uczelni. Pod jego opieką promotorską ukończyli doktoraty Janusz Henzel (1964), Józef Smaga (1967), Ewa Sławęcka (1967), Stela Goldgart (1968), Zofia Dziechciaruk (1971). Wszyscy oni wykładali na filologii rosyjskiej (obecnie) Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i byli specjalistami w dziedzinie historii literatury rosyjskiej; zob. *Leksykon profesorów Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej 1946–2006*, red. J. Hampel, F. Kiryk, I. Pietrzekiewicz, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006, s. 172.

² Włodzimierz Gałęcki (ur. 18 marca 1888 r. w Warszawie, zm. 10 maja 1968 r. w Krakowie) – formalnie docent tytułowany profesorem. W czasie okupacji brał udział w organizowaniu tajnego nauczania w Krakowie. Po wojnie był kuratorem w Krakowie, podjął także współpracę z UJ i krakowską WSP jako wykładowca języka rosyjskiego. W 1946 roku rozpoczął pracę w krakowskiej WSP, a w roku 1950 utworzył kierunek filologii rosyjskiej. W latach 50. ubiegłego wieku poświęcił się kształceniu nauczycieli rusycystów i stworzył podstawy metodyki nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej. Od 1953 do 1960 był kierownikiem katedry filologii rosyjskiej WSP. Autor metody nauczania języka rosyjskiego zwanej porównawczą, kombinowaną lub mieszaną, autor pierwszych podręczników metodyki nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej, autor i współautor programów i podręczników szkolnych, członek komitetu redakcyjnego czasopisma „Język Rosyjski”, przewodniczący komisji programowej i podręcznikowej Ministerstwa Oświaty do spraw języka rosyjskiego. Prowadził wykłady i seminaria magisterskie z metodyki nauczania języka rosyjskiego, pełnił funkcję promotora rozpraw doktorskich. Jego doktorantami byli Ludwik Grochowski i Władysław Woźniewicz (odegrali oni istotną rolę w rozwoju polskiej glottodydaktyki, działali na uczelniach Gdańsk, Rzeszów i Poznań) oraz Krystyna Iwan (Uniwersytet Szczeciński); zob. *Leksykon profesorów...*, s. 130–131. Zob. J. Henzel, *Wspomnienia rusycysty [w:] Uczelnia w mojej pamięci. Kartki z dziejów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, zebrał T. Budrewicz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2011, s. 51–54.

³ Zob. *Leksykon profesorów...*, s. 166.

roku (z półroczną przerwą, o czym będzie mowa poniżej)⁴. Prof. Gałęcki przebywał już na emeryturze, jednakże sprawował jeszcze kontrolę nad Katedrą do roku 1968, tj. do swojej śmierci. W roku 1967, wskutek choroby prof. Gałęckiego i zgodnie z jego wolą, dr Janusz Henzel przejął prowadzenie wykładów i seminariów z dydaktyki języka rosyjskiego, gdyż oprócz prowadzenia badań z zakresu historii literatury rosyjskiej, zajmował się już od roku 1963 zagadnieniami związanymi z glottodydaktyką.

Warto nadmienić, iż pracował On w dopiero co rozwijającej się Katedrze Języka i Literatury Rosyjskiej. W tym czasie pracowali w niej także mgr Ludwika Jochym-Kuszlikowa, mgr Krystyna Lorenz (po mężu Iwan), mgr Józef Smaga, mgr Ewa Lorenc-Sławęcka, mgr M. Cieśla, mgr Anna Brzezińska-Sobczyk, mgr Stanisław Łużny, mgr Wiesława Cieślińska, mgr Emilia Wołodźko.

Profesor Włodzimierz Gałęcki był czołową postacią Katedry, twórcą dydaktyki języka rosyjskiego jako samodzielnej dyscypliny naukowej i postacią zasłużoną dla polskiej oświaty. Dzięki jego działalności krakowska WSP stała się „głównym ośrodkiem rozwoju dydaktyki języka rosyjskiego jako dyscypliny naukowej”⁵. W wyniku zaistniałych zmian politycznych w Polsce w latach 50. ubiegłego wieku język rosyjski został wprowadzony jako obowiązkowy do starszych klas szkół podstawowych, do liceów oraz szkół zawodowych. Wiązało się to z koniecznością kształcenia nauczycieli tego przedmiotu, opracowania programów oraz stworzenia podstaw metodyki nauczania języka rosyjskiego, która w Polsce nie miała żadnych tradycji⁶. W uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych zaczęły powstawać katedry filologii rosyjskiej. Metoda opracowana przez prof. Gałęckiego zwana porównawczą, kombinowaną lub mieszaną (oparta na tzw. zreformowanej metodzie bezpośredniej stosowanej w nauczaniu języków obcych w Polsce w okresie międzywojennym) była stosowana w latach 50. i na początku lat 60. ubiegłego wieku w szkołach polskich i przynosiła zadowalające efekty w nauczaniu języka rosyjskiego. W latach 60. ubiegłego wieku zaczęła być wypierana przez propagowaną przez rusycystów warszawskich metodę aktywną, która została wprowadzona w trybie administracyjnym⁷ (o czym będzie mowa poniżej). W tej zaistniałej sytuacji mgr Janusz Henzel, pod kierownictwem prof. Gałęckiego, rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną na krakowskiej WSP.

Profesor Gałęcki był dla Profesora Janusza Henzla przez cały okres jego twórczej i dydaktycznej działalności na Uczelni

ideałem pedagoga i człowiekiem, aczkolwiek skromnym i nie epatującym swego otoczenia oryginalnością, to jednak wyróżniającym się siłą swego oddziaływania. Osobowość

---

⁴ Zob. J. Henzel, *Instytut Filologii Rosyjskiej* [w:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1981, s. 103.

⁵ J. Henzel, *Dzieje dydaktyki języka rosyjskiego* [w:] *Dzieje dydaktyk przedmiotowych w 65-letniej tradycji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, red. J.R. Paško, K. Potyrała, J. Zielińska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2011, s. 202.

⁶ Por. W. Gałęcki, *Jeszcze raz przez życie. Wspomnienia*, przedm. J. Hulewicz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1966, s. 417.

⁷ Por. *Leksykon profesorów...*, s. 130–131. Zob. J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 51–54.

prof. Gałęckiego była bardzo ważnym czynnikiem kształtującym atmosferę, w jakiej przebiegała praca dydaktyczna i naukowa pracowników katedry oraz klimat, w jakim studenci, zarówno stacjonarni, jak i zaocznicy przyswajali umiejętności językowe oraz wiedzę z zakresu literaturoznawstwa, językoznawstwa i glottodydaktyki⁸.

Był On zainspirowany postawą i działalnością naukową prof. Gałęckiego (uczęszczał na studiach na jego wykłady, które prowadził z metodyki nauczania języka rosyjskiego na kierunku rusycystyka Uniwersytetu Jagiellońskiego i zdawał u niego egzamin z tego przedmiotu). W pracy kierował się jego dewizą: „To nie studenci są stworzeni dla nas. To my jesteśmy stworzeni dla studentów”⁹.

W pierwszych latach pracy na WSP mgr Janusz Henzel prowadził ćwiczenia z historii literatury rosyjskiej, ze wstępu do literaturoznawstwa i z praktycznej nauki języka rosyjskiego na studiach stacjonarnych i zaocznych. W latach 50. i 60. ubiegłego wieku wyjeżdżał ze studentami na 4-tygodniowe letnie obozy językowe organizowane w miejscowościach pod Krakowem, których był doskonałym kierownikiem i organizatorem. Na obozach tych poprzez system ćwiczeń w mówieniu i utrzymywanie w ciągu dnia dyscypliny językowej wdrażano studentów do swobodnej konwersacji w języku rosyjskim. Oprócz zajęć konwersacyjnych odbywały się zajęcia „artystyczne”, polegające na recytacjach i próbach chóru. Pieśni i recytacje przyswojone na obozach były potem wykonywane na różnych imprezach uczelnianych. W ich prowadzeniu wykorzystywał swoje umiejętności muzyczne zdobyte w szkołach muzycznych. Na uwagę zasługuje fakt, iż kierował kilkudziesięcioosobowym trzygłosowym Chórem Rusycystów i był jego dyrygentem w latach 1958–1970. Chór ten do końca lat 60. ubiegłego wieku otwierał rok akademicki słynnym *Gaudeamus*. W latach 1965–1967 oraz 1968–1970 był opiekunem zespołów recytatorskich „Parabola” i „Parabola II”, które występowały na akademiach i wieczorach poetyckich na Uczelni, w szkołach średnich na terenie Krakowa oraz w domach kultury¹⁰.

Wydarzenia marcowe 1968 roku miały wpływ na biografię Profesora Janusza Henzla. Na zwołanym w tym czasie na Uczelni na polecenie „władz zwierzchnich” ideologicznym zebraniu pracowników, na którym przemówienie wygłosił prawdopodobnie działacz PZPR¹¹, zadał dwa pytania, w których wyraził wątpliwość, czy słuszne jest karanie studentów uczestników wydarzeń marcowych wcielaniem do wojska oraz oskarżanie Polaków pochodzenia żydowskiego o postawę antypolską¹². Za owe pytania został zawieszony w pełnieniu obowiązków kierownika Katedry oraz kierownika Zakładu Dydaktyki Języka Rosyjskiego¹³. Po zaistniałym incydencie został wezwany do Rektora na rozmowę, którą tak wspominał:

---

⁸ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 53.

⁹ J. Henzel, *Dzieje...*, s. 202.

¹⁰ Zob. J. Henzel, E. Sławęcka, J. Smaga, *Katedra Języka i Literatury Rosyjskiej w latach 1961–1971* [w:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961–1971. Główne kierunki działalności dydaktycznej i naukowej*, red. Z. Tabaka, seria Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 46, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kraków 1973, s. 98–99.

¹¹ Zob. J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 62.

¹² Zob. tamże, s. 62–63.

¹³ W Katedrze Języka i Literatury Rosyjskiej od roku 1964 działały trzy Zakłady, które nie były usankcjonowane formalnie, ale odegrały ważną rolę w procesie działalności

Rozmowa z Rektorem miała nieoczekiwany przebieg. Prof. Danek po ojcowsku skarcił mnie za narażanie się na represje i oświadczył, że będę odsunięty od pełnienia obowiązków kierownika katedry, a w następnym semestrze otrzymam półroczny urlop naukowy dla przygotowania habilitacji. Kara była więc symboliczna, a nawet mogła przyspieszyć moją karierę naukową¹⁴.

W czasie trwania urlopu, kiedy katedrą kierowała doc. dr hab. Mieczysława Romankówna, prodziekan Wydziału Filologiczno-Historycznego (w okresie od 15 lutego do 30 września 1969)¹⁵, często był proszony o pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z organizacją studiów rusycystycznych. Po ukończeniu urlopu z dniem 1 października 1969 roku został ponownie mianowany kierownikiem Katedry. W 1971 roku wszedł do grona tzw. docentów grudniowych (po dojściu do władzy Edwarda Gierka) wraz z dr Ewą Sławęcką, dr Józefem Smagą i później dr Ludwiką Jochym-Kuszlukową. Z dniem 1 marca 1971 roku mianowano Go na stanowisko docenta etatowego i pozostawał na nim do roku 1991¹⁶.

Po dokonanej reformie struktury Uczelni, w wyniku której zostały wprowadzone instytuty, został powołany w 1971 roku na stanowisko dyrektora Instytutu Filologii Rosyjskiej (wcześniej istniała Katedra Języka i Literatury Rosyjskiej, która 1 grudnia 1971 roku została przekształcona w Instytut Filologii Rosyjskiej). W utworzonym Instytucie funkcjonowały trzy Zakłady: Zakład Literatury Rosyjskiej i Radzieckiej, Zakład Języka Rosyjskiego i Zakład Dydaktyki Języka Rosyjskiego, którymi kierowali kolejno dr Ewa Sławęcka, dr Ludwika Jochym-Kuszlukowa i dr Janusz Henzel¹⁷.

Funkcję dyrektora Instytutu Filologii Rosyjskiej krakowskiej WSP doc Janusz Henzel pełnił od roku 1971 do roku 1981 z mianowania, od roku 1981 do roku 1984 z wyboru, od roku 1984 do roku 1991 ponownie z mianowania i od roku 1991 z wyboru. Z pięcioletnią przerwą, kiedy funkcję pełnił dr Edward Szędziolorz w latach 1981–1988¹⁸. Równocześnie w latach 1971–1981 i od 1988 do 1999 pełnił funkcję kierownika Zakładu Dydaktyki Języka Rosyjskiego. Od roku 1999 do 2003 był kierownikiem Katedry Dydaktyki Języka Rosyjskiego¹⁹.

Z dniem 1 października 1991 roku doc. Janusz Henzel został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Funkcję dyrektora Instytutu Filologii Rosyjskiej pełnił do końca jego istnienia, tj. 30 września 2003 roku.

---

dydaktycznej Katedry. Były to: Zakład Historii Literatury Rosyjskiej i Radzieckiej, Zakład Języka Rosyjskiego, Zakład Dydaktyki Języka Rosyjskiego (zob. J. Henzel, *Instytut...*, s. 103).

¹⁴ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 63.

¹⁵ J. Henzel, E. Sławęcka, J. Smaga, dz. cyt., s. 86.

¹⁶ Zob. D. Dziewanowska, *Biografia Profesora Janusza Henzla*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2007, z. 1, s. 6.

¹⁷ Zob. J. Henzel, *Instytut...*, s. 102–103.

¹⁸ Zob. W. Cieślińska, *Janusz Henzel – w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Rusycystyczne” 1995, z. 9, s. II.

¹⁹ Por. D. Dziewanowska, dz. cyt., s. 6; zob. także *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 40 roku działalności*, oprac. F. Kiryk, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986, s. 24.

W dniu 1 października 2003 roku w Akademii Pedagogicznej został utworzony Instytut Neofilologii, który połączył wszystkie kierunki filologii obcych. W latach 2003–2006 w zintegrowanym wówczas Instytucie Neofilologii pełnił funkcję kierownika Katedry Glottodydaktyki tego Instytutu (funkcję dyrektora Instytutu Neofilologii pełniła w tym czasie prof. Teresa Żeberek) oraz wchodzącej w jej skład pracowni Dydaktyki Języka Rosyjskiego, aż do przejścia na emeryturę z dniem 1 października 2006 roku.

W latach 50. i 60. ubiegłego wieku prowadził zajęcia z historii literatury rosyjskiej i teorii literatury oraz praktycznej nauki języka rosyjskiego. Jego zainteresowania naukowe dotyczyły historii literatury rosyjskiej okresu preromantyzmu i romantyzmu (głównie prozy A. Biestużewa-Marlinskiego i poezji M. Lermontowa). Osiągnięcia naukowe w zakresie literaturoznawstwa znalazły wyraz w licznych artykułach, wśród których na uwagę zasługują: *О текстологических недостатках нового издания сочинений А.А. Бестужева-Марлинского* („Русская литература” 1961, nr 1), *Zagadnienie preromantyzmu w prozie rosyjskiej* (w: *Studia rusycystyczne z epoki romantyzmu*, Kraków 1973), *Замечания о двух поэмах Лермонтова. „Последний сын вольности, Демон”* („Русская литература” 1977, nr 2)²⁰.

W latach 60. ubiegłego wieku zaczął się angażować się w problematykę nauczania języka rosyjskiego (zrezygnował z badań nad rosyjską prozą okresu romantyzmu, które miały być podstawą jego habilitacji) i zainteresował się zagadnieniami związanymi z doskonaleniem procesu glottodydaktycznego. Jak pisał, „Coraz bardziej zaangażowany w problematykę nauczania języka, zrezygnowałem na początku lat 70. z kontynuowania badań nad rosyjską prozą okresu romantyzmu [...] i poświęciłem się glottodydaktyce”²¹; „wkrótce z historyka literatury (z której to dziedziny doktoryzowałem się w 1964 r. i zamierzałem się habilitować) stałem się glottodydaktykiem”²².

W tychże latach dr Janusz Henzel zajął się wdrażaniem do nauczania języka rosyjskiego na studiach rusycystycznych, a następnie w szkole podstawowej i średniej opracowanej przez Niego nowej metody glottodydaktycznej, którą nazwał reproduktywno-kreatywną (tekstualno-kognitywną). Pisał:

metodę nazwałem reproduktywno-kreatywną, albowiem uczy ona stopniowego przechodzenia od odtwarzania do tworzenia tekstów obcojęzycznych, lub tekstualno-kognitywną, ponieważ opiera się ona, z jednej strony, na pracy z tekstem obcojęzycznym, z drugiej zaś – na przyswajaniu i świadomym stosowaniu elementarnej wiedzy o systemie przyswajanego języka²³.

Na uwagę zasługuje zaprezentowanie istotnych informacji z przebiegu eksperymentalnego wdrażania metody reproduktywno-kreatywnej w nauczaniu języka rosyjskiego jako obcego.

Metoda reproduktywno-kreatywna została opracowana celem optymalizacji nauczania języka rosyjskiego na studiach rusycystycznych, a w dalszej kolejności

---

²⁰ Zob. tamże.

²¹ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 59.

²² J. Henzel, *Dzieje...*, s. 204.

²³ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 71.

nauczania tego języka w szkole średniej i podstawowej. Spowodowała ona pozytywny przełom w nauczaniu języka rosyjskiego wśród studentów filologii rosyjskiej na ówczesnej WSP oraz w szkołach podstawowych i średnich Polski, zwłaszcza Południowej, a jej zadowalające efekty w nauczaniu były już widoczne po pierwszym semestrze jej stosowania. Budziła nadzieje na zoptymalizowanie nauczania języka rosyjskiego i być może innych języków obcych²⁴.

Została ona po raz pierwszy zastosowana eksperymentalnie przez mgra Janusza Henzla na zajęciach z praktycznej nauki języka rosyjskiego na roku I w październiku 1963 roku. Do jej opracowania skłoniły Go krytyczne uwagi pod adresem wymowy studentów, jakie wysunęły dwie wykładowczynie z Uniwersytetu Moskiewskiego, które brały udział w letnim obozie językowym studentów w Pułtusku w roku 1963.

Odnotowały one – pisał – nieprawidłowości w dziedzinie redukcji samogłosek nieakcentowanych oraz udźwięczniania i ubezdźwięczniania spółgłosek, a także w zakresie intonacji, przy czym ich ogólna ocena znajomości języka przez naszych studentów była pozytywna²⁵.

Wówczas mgr Janusz Henzel, za zgodą prof. Gałęckiego, w prowadzonej przez siebie jednej z grup ćwiczeniowych na roku I, zaczął prezentować transkrypcję fonetyczną, reguły artykulacyjne i intonacyjne oraz oparte na tych regułach ćwiczenia. Podstawą do ich opracowania były wiadomości, które nabył na zajęciach z gramatyki opisowej języka rosyjskiego, prowadzonych przez mgra Wiesława Witkowskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim²⁶.

Eksperyment zakończył się pomyślnie, a założenia nowej metody zostały opublikowane przez Niego w formie artykułu w roku 1967²⁷.

Metoda reproduktywno-kreatywna, – pisał – stopniowo modyfikowana i doskonalona przez zespół pracowników Zakładu Dydaktyki [...], począwszy od października roku 1967 stała się podstawą działalności dydaktycznej Katedry w zakresie ćwiczeń praktycznych z języka rosyjskiego. Zastosowano ją w sześciu równoległych grupach laboratoryjnych, na jakie podzielił się rok I, rozpoczynający studia w r. 1967²⁸.

Pozytywne wyniki jakie uzyskano, nauczając metodą reproduktywno-kreatywną na studiach rusycystycznych, skłoniły dra Janusza Henzla do prób jej zastosowania w szkole średniej i podstawowej. Po latach tak pisał o swej metodzie:

Czynnikiem, motywującym mnie do zainicjowania tej pracochłonnej i czasochłonnej akcji, był kryzys w szkolnym nauczaniu języka rosyjskiego, wywołany wypieraniem metody Gałęckiego przez tzw. metodę aktywną, którą lansował dysponujący wpływami w Ministerstwie oraz Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO)

---

²⁴ Por. J. Henzel, E. Sławęcka, J. Smaga, dz. cyt., s. 88; J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 67–75.

²⁵ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 68.

²⁶ Tamże.

²⁷ J. Henzel, *Propozycje metodyczne w zakresie prowadzenia ćwiczeń praktycznych z języka rosyjskiego dla studentów filologii rosyjskiej WSP*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Rusycystyczne II” 1967, z. 27, s. 57–67.

²⁸ J. Henzel, E. Sławęcka, J. Smaga, dz. cyt., s. 87.

mgr Piotr Nomańczuk, wspierał go zaś (*O tempora! O mores!*) były doktorant prof. Gałęckiego wykładowca Uniwersytetu Gdańskiego dr Ludwik Grochowski²⁹.

Negatywne skutki metody aktywnej były widoczne począwszy od roku 1970 na egzaminach wstępnych na studia rusycystyczne. Metoda ta, będąca wariantem popularnej wówczas w USA metody audiolingwalnej (słuchowo-ustnej), „zakładała kształtowanie nawyków językowych przy minimalnym udziale świadomości i w zupełnym oderwaniu od języka ojczystego”³⁰. Krytykę metody aktywnej podjęli w tym czasie pracownicy rzeszowskiej WSP dr Aleksander Doros (były pracownik Katedry krakowskiej WSP) oraz Władysław Woźniewicz (były doktorant prof. Gałęckiego)³¹.

Metodę reproduktywno-kreatywną zaczęto stosować od roku 1967 we wszystkich grupach studentów na roku I filologii rosyjskiej krakowskiej WSP. Istotną rolę w jej doskonaleniu i praktycznym stosowaniu odegrał absolwent WSP mgr Edward Szędzielorz³². Przebywając na stażu na Uniwersytecie Moskiewskim, zapoznał się on z teorią konstrukcji intonacyjnych opracowaną przez Jelenę Bryzgunową, którą przystosował do praktycznego nauczania intonacji na filologii rosyjskiej oraz „sprawdził empirycznie przydatność tej adaptacji w procesie dydaktycznym”³³. Stworzył (wspólnie z Januszem Henzlem) skrypt *Wymowa i intonacja rosyjska*³⁴ i suplement stanowiący uzupełnienie skryptu i zawierający wybór tekstów, które mogły być stosowane na III etapie nauczania metodą reproduktywno-kreatywną. Skrypt był stosowany do połowy lat 90 ubiegłego wieku³⁵.

Metoda reproduktywno-kreatywna składała się z sześciu etapów, na których kolejno przyswajano: etap I – nauczanie wymowy, etap II – nauczanie intonacji, etap III – dosłowna reprodukcja tekstów z podręcznika, etap IV – ustna reprodukcja tekstów opowiadań, nowel, tekstów dialogowych na tematy z życia codziennego, która przechodziła w bardziej swobodną, etap V – samodzielne wypowiadanie się w oparciu o przeczytany tekst, a także obejrzany film, etap VI – swobodne i samodzielne wypowiadanie się na tematy związane z tekstami, ale i nie tylko. Równocześnie na wszystkich etapach odbywało się nauczanie ortografii i praktyczne nauczanie gramatyki³⁶.

Od chwili wprowadzenia metody reproduktywno-kreatywnej zaczęło się stopniowe podnoszenie poziomu językowego studentów rusycystów. Dało się to

²⁹ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 71.

³⁰ Tamże.

³¹ Szersze omówienie metody reproduktywno-kreatywnej w ujęciu historycznym, zob. H. Zając, *Ewolucja teorii nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej w latach 1950–2000*, cz. I: *Metody glottodydaktyczne*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2008, s. 68–93.

³² E. Szędzielorz napisał i obronił w 1974 r. pracę doktorską na temat rosyjskich konstrukcji intonacyjnych, której promotorem był dr Janusz Henzel.

³³ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 70.

³⁴ J. Henzel, E. Szędzielorz, *Wymowa i intonacja rosyjska (skrypt dla słuchaczy I roku filologii rosyjskiej WSP)*; wyd. IV z suplementem, Wydawnictwo Naukowe WSP w Krakowie, Kraków 1980; wyd. 5: 1986.

³⁵ Zob. J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 70–71.

³⁶ Zob. J. Henzel, *Nauczanie języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1978.

zauważyć podczas praktyk pedagogicznych studentów w szkołach podstawowych i średnich. Opinie nauczycieli (opiekunów praktyk) oraz pracowników Katedry hospitujących praktyki świadczyły o tym, iż metoda ta daje pozytywne efekty w nauczaniu. Dobre wyniki uzyskiwane w nauczaniu tą metodą skłoniły dra Janusza Henzla do zastosowania jej najpierw w szkole podstawowej, a potem średniej.

Pierwsze próby zastosowania metody reproduktywno-kreatywnej w szkole średniej (w roku szkolnym 1973/74) zostały podjęte przez trzy studentki studiów zaocznych, które były uczestniczkami seminarium z dydaktyki języka rosyjskiego prowadzonego dra Janusza Henzla. Przebieg i wyniki eksperymentu przedstawiły w swych pracach magisterskich. W roku szkolnym 1974/75, dzięki zainteresowaniu IKNiBO w Krakowie oraz Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego nauczanie eksperymentalne zostało podjęte w 11 klasach pierwszych liceów i techników na terenie województwa krakowskiego. Nauczyciele eksperymentatorzy byli przeszkoleni w zakresie założeń tej metody. Otrzymali oni odpowiednie zbiory ćwiczeń oraz nagrania ćwiczeń artykulacyjnych i intonacyjnych na taśmach magnetofonowych³⁷.

Zastosowanie metody reproduktywno-kreatywnej na zasadzie eksperymentu było prowadzone po raz pierwszy w Szkole Podstawowej nr 35 w Krakowie (szkoła-laboratorium WSP) przez mgr Dorotę Weber i odbywało się bez podręcznika eksperymentalnego. Projekt podręcznika eksperymentalnego został opracowany w latach 1974–1976 przez uczestniczki studiów zaocznych i został powielony przez IKNiBO w Krakowie³⁸.

Nowy etap nauczania eksperymentalnego metodą reproduktywno-kreatywną w szkole podstawowej rozpoczęła mgr Dorota Dziewanowska, absolwentka studiów rusycystycznych w Krakowie, która po uzyskaniu pozytywnej opinii wizytatora kuratorskiego A. Maindy stała się nauczycielem ćwiczeniowym studentów filologii rosyjskiej, natomiast w roku 1983 została zatrudniona w Instytucie Filologii Rosyjskiej na etacie asystenta. Z jej inicjatywy powstał podręcznik do nauczania eksperymentalnego w klasie V wydany w 1985 roku przez Wydawnictwo Naukowe WSP³⁹. Na podstawie tego podręcznika rozpoczęła mgr Dziewanowska nauczanie eksperymentalne w klasie V (SP nr 35 w Krakowie), a następnie w klasie VI (kontynuacja). Eksperyment zrealizowany przez Dziewanowską stał się podstawą dla jej rozprawy doktorskiej, która została przygotowana pod opieką Profesora Janusza Henzla i obroniona w roku 1988.

Wdrażanie metody reproduktywno-kreatywnej na szerszą skalę rozpoczęło się dzięki wydaniu podręcznika z suplementem w roku 1985⁴⁰, a następnie

---

³⁷ Tamże, s. 15.

³⁸ J. Chmiel, K. Nowak, L. Surowiecka, J. Szczęśniak, *Język rosyjski dla klasy V dziesięcioletniej szkoły średniej. Podręcznik eksperymentalny*, red. J. Henzel, cz. I–III, IKNiBO, Kraków 1976.

³⁹ D. Dziewanowska, J. Szczęśniak, *Podręcznik eksperymentalny do nauki języka rosyjskiego dla uczniów klasy piątej*, red. J. Henzel, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1985; wyd. 2: WSiP, Warszawa 1988.

⁴⁰ D. Dziewanowska, *Wskazówki dla uczniów klasy V korzystających z podręcznika eksperymentalnego do nauki języka rosyjskiego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1985 (re-edycja 1988, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa).

drugiego podręcznika z suplementem przez WSiP w roku 1988⁴¹. Na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku nauczanie metodą reproduktywno-kreatywną było prowadzone w około 120 szkołach podstawowych, zwłaszcza na południu Polski⁴². Jak wspominał:

Skala, jaką osiągnął nasz eksperyment i *ruch reformatorski*, jaki wywołał wśród nauczycieli rusycystów, nie miały sobie równych w nauczaniu języków obcych w naszym kraju. Wszystko wskazywało na to, iż efekty, jakie przyniosło stosowanie naszej metody, spowodują, że zdominuje ona w ciągu kilku lat nauczanie języka rosyjskiego w Polsce, a być może wywrze również wpływ na nauczanie innych języków obcych⁴³.

Na uwagę zasługuje fakt, iż postulaty dalszego upowszechniania metody zgłaszali nauczyciele rusycyści, doradcy metodyczni z różnych stron Polski, natomiast nadal większość rusycystów z warszawskiej centrali IKNiBO preferowała stosowanie metody aktywnej⁴⁴.

Metoda reproduktywno-kreatywna była rozpowszechniona nie tylko w Polsce, ale i poza jej granicami. Istotne znaczenie w tym procesie odegrał artykuł samego jej twórcy zamieszczony w czasopiśmie „Русский язык за рубежом”⁴⁵ wydany przez moskiewski Instytut Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina w roku 1988 oraz zamieszczenie poświęconego jej hasła w słowniku terminów glottodydaktycznych wydanym przez ten Instytut (Głuchow, Szczukin 1993). Na jej temat powstała monografia Janusza Henzla *Nauczanie języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną* (Kraków 1967) oraz liczne publikacje Jego autorstwa i uczestników eksperymentów. Wygłaszano także liczne referaty na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Pozytywną ocenę metody reproduktywno-kreatywnej przedstawił wybitny przedstawiciel glottodydaktyki polskiej, prof. Waldemar Marton z Uniwersytetu Poznańskiego, autorytet w dziedzinie metodyki nauczania języka angielskiego i języków obcych. W jego monografii *Methods in English Language Teaching. Frameworks and Options* (1988), „metoda ta została zaprezentowana jako jedna ze współcześnie stosowanych metod glottodydaktycznych”⁴⁶.

Na podstawie cyklu prac o nauczaniu języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną dr Janusz Henzel habilitował się w 1987 roku na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Rusycystyki i Lingwistyki Stosowanej. Uczynił to za namową prof. Alberta Bartoszewicza, ówczesnego dziekana Uniwersytetu Warszawskiego, który wielokrotnie przekonywał go do habilitacji „na podstawie

---

⁴¹ D. Dziewanowska, *Ćwiczenia z wymowy i intonacji rosyjskiej dla uczniów szkoły podstawowej. Materiały do nauczania eksperymentalnego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986 (reedycja 1988, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa).

⁴² J. Henzel, *Dzieje...*, s. 209.

⁴³ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 74–75.

⁴⁴ Zob. J. Henzel, *Dzieje...*, s. 209.

⁴⁵ Я. Генцель, *Обучение русскому языку как иностранному репродуктивно-креативным методом*, „Русский язык за рубежом” 1988, № 3, с. 49–52.

⁴⁶ Tamże, s. 210.

dorobku"⁴⁷. „Jego całkowicie bezinteresowna życzliwość zmusiła mnie do działania"⁴⁸ – wspominał Profesor Janusz Henzel. Za namową prof. Bartoszewicza

przygotowałem – pisał – obszerny zbiór materiałów, związanych z metodą reproduktywno-kreatywną i eksperymentami dydaktycznymi, przeprowadzonymi zgodnie z jej założeniami. Po złożeniu tych materiałów i wszelkich niezbędnych dokumentów na Uniwersytecie Warszawskim nadal nie wierzyłem w sukces tego przedsięwzięcia i ku mojemu zdziwieniu otrzymałem zawiadomienie o terminie kolokwium habilitacyjnego. Przebiegło ono – wbrew moim oczekiwaniom – pomyślnie, ale mimo to nie bardzo wierzyłem, że uchwała Rady Wydziału zostanie zatwierdzona przez wyższe instancje⁴⁹.

Jak później napisał: „Byłem, jeśli nie pierwszym, to na pewno jednym z pierwszych rusycystów, którzy habilitowali się *na podstawie dorobku*"⁵⁰.

W wyniku zmian ustrojowych, jakie zaszły w Polsce w 1990 roku, rozpoczęła się proces wycofywania języka rosyjskiego ze szkół i wprowadzanie na jego miejsce języków zachodnioeuropejskich (zwłaszcza angielskiego). „Nadzieje na zracjonalizowanie i zoptymalizowanie nauczania języka rosyjskiego, – pisał – a w przyszłości być może i innych języków obcych, poprzez popularyzację metody reproduktywno-kreatywnej okazały się płonne"⁵¹.

W latach 90. ubiegłego wieku na mocy zarządzeń ministerialnych, dyrektorzy szkół mogli zatrudniać osoby po maturze, które deklarowały znajomość konkretnego języka zachodnioeuropejskiego. Język rosyjski szybko zniknął ze szkół podstawowych, w których był przedmiotem obowiązkowym, wolniej ze szkół średnich, gdzie również był obowiązkowo nauczany tylko jako drugi język obcy. Wytworzyła się wówczas atmosfera niechęci wobec tego języka. Wbrew temu Profesor Janusz Henzel twierdził: „Byli i są [...] młodzi ludzie, autentycznie zainteresowani tym językiem, o czym świadczył [...] ich udział w olimpiadach języka rosyjskiego"⁵². Należy tutaj wspomnieć, iż był On wieloletnim przewodniczącym jury olimpiady wojewódzkiej w Krakowie i często się dzielił swoimi refleksjami i uwagami z jej przebiegu.

Profesor Janusz Henzel zawsze troszczył się o studentów i współpracowników i żywo interesował się sytuacją związaną z kryzysem w nauczaniu języka rosyjskiego. Kiedy język rosyjski zaczął być wypierany ze szkół podstawowych i średnich, obawiał się, że zostanie wdrożona koncepcja lansowana w toku prac nad reformą szkolną, w myśl której będzie obowiązywać nauka tylko jednego języka obcego, a drugi język będzie nauczany jako nadobowiązkowy. „Przyjęcie tej koncepcji – pisał – oznaczałoby niemal całkowite wyeliminowanie języka rosyjskiego ze szkolnictwa polskiego. Poważnie zagrożony byłby również język francuski, który jako

---

⁴⁷ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 67. Zob. także *Prezes Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego prof. Janusz Henzel – 60-latkiem*, „Przegląd Rusycystyczny” 1995, z. 3/4, s. 265.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże, s. 75.

⁵² Tamże.

nadobowiązkowy wybiera obecnie nieznaczna liczba uczniów⁵³. Uważał, że w naszym kraju

Za nauczaniem języka rosyjskiego przemawia to, że jest to język największego pod względem zajmowanego obszaru kraju świata, który posiada kolosalne rezerwy surowcowe i ogromne potencjalne możliwości rozwoju gospodarczego [...]. Ponadto język rosyjski stanowi swoisty klucz do rozumienia innych języków słowiańskich (Polak znający język rosyjski rozumie nie tylko język białoruski i ukraiński, ale w znacznym stopniu także słowacki i po części bułgarski oraz macedoński)⁵⁴.

We *Wspomnieniach rusycysty* napisał:

Eliminacja języka rosyjskiego ze szkół mogła spowodować likwidację kierunków filologii rosyjskiej w naszej i innych uczelniach, zwłaszcza o profilu pedagogicznym, ponieważ perspektywa bezrobocia mogła odstraszyć maturzystów, zainteresowanych studiami rusycystycznymi. Aby przeciwdziałać katastrofie, wprowadziliśmy przy poparciu władz Uczelni do naszego planu studiów intensywny kurs języka angielskiego (lektorat w dużym wymiarze godzin), który przygotowywał studentów do nauczania tego języka)⁵⁵.

W 1992 roku na stacjonarnych studiach magisterskich na kierunku filologia rosyjska została uruchomiona dodatkowa specjalizacja w zakresie języka polskiego (na której studiowała pisząca te słowa) oraz w roku 1993 na stacjonarnych studiach magisterskich wprowadzono dodatkową specjalizację w zakresie języka niemieckiego (było to możliwe dzięki zatrudnieniu prof. Wolfganga Hassnera z WSP w Neubrandenburgu oraz jego małżonki mgr Gerdy Hassner). W 2001 roku na kierunku rusycystyka wprowadzono dodatkową specjalność z zakresu języka rusińsko-łemkowskiego (zatrudniono wówczas dr Helenę Duć-Fajfer z Uniwersytetu Jagiellońskiego i prof. Henryka Fontańskiego z Uniwersytetu Śląskiego)⁵⁶.

Warto odnotować, iż Profesor Janusz Henzel od roku 2004 do 2009 prowadził zajęcia z metodyki nauczania języka łemkowskiego, był recenzentem programów⁵⁷ i podręczników do nauki tego języka⁵⁸ oraz współautorem *Poradnika metodycznego dla nauczycieli języka łemkowskiego*⁵⁹.

---

⁵³ J. Henzel, *Stan obecny i perspektywy nauczania języka rosyjskiego w Polsce*, „Neofilolog” 1999, nr 7, s. 55.

⁵⁴ Tamże, s. 56.

⁵⁵ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 76.

⁵⁶ Zob. tamże, s. 77. Zob. także J. Henzel, L. Jochym-Kuszlikowa, *Instytut Filologii Rosyjskiej [w:] Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1996, s. 82.

⁵⁷ *Program nauczania języka łemkowskiego (rusińskiego) dla szkoły podstawowej i gimnazjum*, wyd. I, Warszawa–Legnica 1999.

⁵⁸ M. Chomiak, *Wilk syty i owca cała. Frazeologia języka łemkowskiego*, książka pomocnicza dla uczniów szkoły podstawowej i średniej, łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”, Legnica 2022.

⁵⁹ M. Chomiak, J. Henzel, *Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka łemkowskiego*, łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”, Legnica 2012.

Mimo wycofywania języka rosyjskiego ze szkół nauczanie metodą reproduktywno-kreatywną było prowadzone w nielicznych szkołach, w których ten język się zachował.

Należy podkreślić, iż Profesor Janusz Henzel dużą rolę przywiązywał do przygotowania i przebiegu śródrocznych i ciągłych praktyk pedagogicznych z języka rosyjskiego. „Przygotowywanie studenta do prowadzenia lekcji – pisał – przez sprawdzanie przed lekcją sporządzonego przez niego konspektu, a później analizowanie wraz z członkami grupy przebiegu przeprowadzonej przez niego lekcji było istotnym aspektem działalności pracowników, prowadzących ćwiczenia z dydaktyki języka rosyjskiego oraz hospitujących zajęcia praktykantów”⁶⁰ (hospitowała je również pisząca te słowa). Praktyki były organizowane w szkołach Krakowa i poza Krakowem, wielu pracujących w nich nauczycieli rusycystów było absolwentami filologii rosyjskiej albo uczestniczyło w nauczaniu eksperymentalnym metodą reproduktywno-kreatywną sterowanym przez pracowników Zakładu Dydaktyki Języka Rosyjskiego.

Mimo rugowania ze szkół języka rosyjskiego, nadal pod kierownictwem Profesora Janusza Henzla, były prowadzone w Instytucie prace badawcze służące optymalizacji procesu glottodydaktycznego. Dr Sylwester Józefiak w latach 90. ubiegłego wieku prowadził badania empiryczne wśród uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej, których celem była intensyfikacja umiejętności kreatywnego posługiwania się językiem rosyjskim. W ich wyniku powstała monografia, na podstawie której się habilitował w 2000 roku⁶¹.

Z końcem lat 80., w latach 90. ubiegłego wieku i po roku 2000 powstały prace Profesora Janusza Henzla z zakresu glottodydaktyki i psycholingwistyki. W okresie tym prowadził także zajęcia z glottodydaktyki i psycholingwistyki. Wykorzystując osiągnięcia psycholingwistyki, opracował dwie nowatorskie koncepcje: bilingwalny model generowania wypowiedzi obcojęzycznych oraz koncepcję kwantowania informacji lingwistycznej i tekstowej, które polegają na usprawnieniu procesów przekodowywania, tj. tłumaczenia w mowie wewnętrznej wypowiedzi z języka ojczystego na język obcy.

Do Jego publikacji powstałych z zakresu glottodydaktyki i psycholingwistyki należą: *Билингвальная модель порождения высказывания и вопросы преподавания русского языка как иностранного* („Русский язык за рубежом” 1988, nr 2), *Russian psycholinguistic theories and the bilingual model of sentence production* (w: *Collectanea Slavica*, Kraków 1996), *Квантование лингвистической информации и его применение в лингводидактических материалах по русскому языку* (w: *Вопросы лингвистики и лингводидактики*, Kraków 1996), *Imprinting jako sposób przyswajania kwantów informacji tekstowej i lingwistycznej* (w: *Glottodydaktyczne i kulturowe aspekty komunikacji językowej*, Szczecin 2004)⁶².

---

⁶⁰ J. Henzel, *Dzieje...*, s. 213.

⁶¹ S. Józefiak, *Sterowanie procesem opanowywania mowy produktywnej na etapie przyswajania podstaw języka obcego (na materiale języka rosyjskiego)*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 1999.

⁶² D. Dziewanowska, *Biografia Profesora Janusza Henzla*, „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica*” 2007, z. 1, s. 6.

Warto także odnotować, iż Profesor Janusz Henzel w roku 1992 oraz w roku 1995 uczył języka rosyjskiego studentów amerykańskich w Concordia College, w mieście Moorhead w stanie Minnesota.

Profesor Janusz Henzel troszczył się o kształcenie studentów i kadry naukowo-dydaktycznej. Był organizatorem licznych międzynarodowych konferencji rusycystycznych organizowanych przez Instytut, na których wygłaszał referaty. Konferencje te były organizowane w Krakowie w latach 1985, 1993, 1996, 1998, 1999 i 2000, i brali w nich udział rusycyści z zagranicznych i polskich uczelni. Szczególne znaczenie dla Profesora miała konferencja zorganizowana w roku 2000 z okazji 50-lecia rusycystyki na ówczesnej Akademii Pedagogicznej, w której brał udział przewodniczący MAPRJAŁ prof. Witalij Kostomarow, rektor moskiewskiego Instytutu Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina⁶³.

W seminariach magisterskich Profesora Janusza Henzla w latach 1970–2008 uczestniczyło i stopień magistra uzyskało ponad 400 studentów⁶⁴. Były to głównie prace zawierające szeroko opracowane materiały glottodydaktyczne pod względem teorii i praktyki dla poszczególnych klas szkół podstawowych, liceów i techników. Z końcem lat 90. ubiegłego wieku i po roku 2000 powstały prace magisterskie zawierające projekty zbiorów ćwiczeń, które były oparte na kwantowaniu informacji lingwistycznej z zakresu gramatyki, leksyki i frazeologii. Jak pisał: „Wiele spośród projektów materiałów glottodydaktycznych, zawartych w pracach magisterskich, mogłoby z dużym pożytkiem znaleźć zastosowanie w nauczaniu szkolnym lub w praktycznym nauczaniu języka na studiach rusycystycznych”⁶⁵.

Profesor Janusz Henzel wypromował 17 doktorów, których rozprawy cechowała duża różnorodność tematyki⁶⁶. Rozprawy doktorskie mgr J. Gil, mgr S. Stawarza, mgr B. Lipowskiej-Krupskiej, mgr Z. Kułyk, mgr S. Józefiaka, mgr D. Dziewanowskiej, mgr T. Boruckiego, mgr H. Zając zostały obronione na (obecnie) Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Rozprawy doktorskie E. Szędzielorza⁶⁷, D. Dziewanowskiej⁶⁸ i H. Zając⁶⁹ zostały opublikowane w formie

⁶³ Por. J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 78.

⁶⁴ Zob. J. Henzel, *Dzieje...*, s. 214.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Oto doktoranci profesora Janusza Henzla, którzy pod jego opieką napisali i obronili swoje rozprawy doktorskie: 1) Edward Szędzielorz – 1974, 2) Zdzisław Chotyniecki – 1975, 3) Eugeniusz Perczak – 1975, 4) Fryderyk Listwan – 1977, 5) Jadwiga Gil – 1977, 6) Stanisław Stawarz – 1977, 7) Barbara Lipowska-Krupska – 1979, 8) Zdzisława Kułyk – 1980, 9) Kazimiera Lis – 1982, 10) Krystyna Warchala – 1982, 11) Sylwester Józefiak – 1983, 12) Czesław Jurewicz – 1984, 13) Wiesława Malczewska – 1985, 14) Dorota Dziewanowska – 1988, 15) Tadeusz Borucki – 1995, 16) Ewa Donesch-Jeżo – 2004, 17) Halina Zając – 2004.

⁶⁷ E. Szędzielorz, *Nauczanie rosyjskiej intonacji zdaniowej na studiach rusycystycznych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1978.

⁶⁸ D. Dziewanowska, *Kształtowanie sprawności mownych w procesie nauczania języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną w klasach V i VI szkoły podstawowej*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1993.

⁶⁹ H. Zając, *Ewolucja teorii nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej w latach 1950–2000*, cz. I: *Metody glottodydaktyczne*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2008; cz. II: *Kształtowanie sprawności językowych*, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2009.

monografii⁷⁰. W formie skróconej zostały opublikowane doktoraty J. Gil⁷¹ i S. Józefiaka⁷².

Profesor Janusz Henzel był członkiem licznych instytucji i organizacji naukowych: 1) krajowych – przewodniczący Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego (1989–2002), członek Komisji Słowianoznawstwa Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie; 2) międzynarodowych – członek prezydium Międzynarodowego Stowarzyszenia Wykładowców Języka i Literatury Rosyjskiej (MAPRJAŁ) w okresie dwóch kadencji (1991–1999).

Profesor Janusz Henzel był członkiem Komitetu Redakcyjnego „Przeglądu Rusycystycznego”. Za osiągnięcia naukowe i dydaktyczne został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1980), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1987) oraz medalem A. Puszkina przyznawanym przez Międzynarodową Asocjację Wykładowców Języka i Literatury Rosyjskiej (1982)⁷³.

Dzięki inspiracjom i wkładowi pracy Profesora Janusza Henzla powstały w Instytucie Filologii Rosyjskiej liczne skrypty przeznaczone do nauczania wymowy i intonacji rosyjskiej, akcentuacji, gramatyki praktycznej, ortografii i leksyki oraz liczne Jego publikacje będące efektem twórczości naukowej (zob. Bibliografia prac Profesora Janusza Henzla). Cieszyły się one popularnością i były stosowane nie tylko na zajęciach na krakowskiej rusycystyce, ale także na innych uczelniach polskich. Wielu kolegów rusycystów było kontynuatorami Jego nowatorskich idei. Zawsze będą Go pamiętać i będą Mu wdzięczni za opiekę naukową, nieocenioną pomoc i wsparcie.

Profesor Janusz Henzel pracował na Uniwersytecie Pedagogicznym 53 lata⁷⁴.

Było to możliwe, – pisał – ponieważ maturę zdawałem (w Liceum Ogólnokształcącym im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie) w wieku niespełna 17 lat, a czteroletnie studia magisterskie na kierunku filologii rosyjskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego ukończyłem w wieku niespełna 21 lat⁷⁵.

Po trwającej ponad pół wieku pracy naukowo-dydaktycznej na Uczelni we *Wspomnieniach rusycysty* napisał:

pragnę wyrazić swą wdzięczność Władzom Uczelni za niezwykle przyjazną atmosferę, jaka panowała w niej w całym okresie mojej 50-letniej pracy i w czasie mego ponad

---

⁷⁰ J. Henzel, *Dzieje...*, s. 211.

⁷¹ J. Gil, *Kształtowanie sprawności pisania w nauczaniu języka rosyjskiego w szkole podstawowej. Materiały do seminarium specjalistycznego z metodyki nauczania języka rosyjskiego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1991.

⁷² S. Józefiak, *Lekcja języka rosyjskiego a praca domowa uczniów w szkole podstawowej. Materiały pomocnicze do seminarium specjalistycznego z metodyki nauczania języka rosyjskiego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986.

⁷³ Zob. *Leksykon profesorów...*, s. 166; *Współcześni sławiści polscy. Informator*, red. E. Małek, M. Korytowska, Grell, Kraków 2000, s. 37.

⁷⁴ Profesor Janusz Henzel pracował na Uniwersytecie Pedagogicznym w okresie: 1.09.1956–30.09.2006 na etacie (51 lat); 1.10.2006–30.09.2008 na połowie etatu; 1.10.2008–30.09.2009 na godzinach zleconych.

⁷⁵ J. Henzel, *Wspomnienia...*, s. 51.

30-letniego kierowania Katedrą, a następnie Instytutem Filologii Rosyjskiej. Byliśmy zawsze traktowani z życzliwością i zrozumieniem dla naszych potrzeb, niezbyt zresztą wygórowanych, ale ważnych dla realizacji naszych poczynań naukowych i dydaktycznych⁷⁶.

W podsumowaniu posłużę się Jego własnymi słowami napisanymi na emeryturze:

Pragnę również podziękować moim kolegom rusycystom za atmosferę przyjaźni i współpracy, za troskę o poziom wiedzy studentów i zrozumienie dla ich potrzeb, za podtrzymywanie tradycji, którą zaszczylił w naszym zespole profesor Włodzimierz Gałęcki⁷⁷.

Profesor Janusz Henzel był znakomitym wykładowcą, pedagogiem i specjalistą w dziedzinie glottodydaktyki, nauczycielem wielu pokoleń rusycystów. Skromny, ale wymagający, odnosił się z szacunkiem do każdego, reprezentując nadzwyczaj wysoki poziom kultury. Szanowany i darzony sympatią nie tylko wśród kolegów rusycystów, ale i studentów, ceniących go za aurę życzliwości, którą tworzył na wykładach i seminariach. Był oddany swej pracy naukowo-dydaktycznej, którą wykonywał z pasją i w którą angażował się bez reszty. Można powiedzieć, że więcej czasu spędzał w pracy niż w domu. Miał nielimitowany czas dla swoich współpracowników, kolegów i studentów. Był aktywny zawodowo prawie do końca życia, recenzując artykuły naukowe i inne materiały dydaktyczne oraz służąc radą i pomocą opartą na swym ogromnym doświadczeniu. W naszej pamięci pozostanie na zawsze jako szlachetny i życzliwy człowiek, świetny, oddany i sumienny wykładowca.

Profesor Janusz Henzel odszedł od nas na zawsze w dniu 3 listopada 2022 roku. Został pochowany obok swojej żony Danuty na Cmentarzu Rakowickim. Jego odejście jest stratą dla polskiej glottodydaktyki i dla Uczelni. Będziemy o Nim pamiętać i o Jego osiągnięciach naukowych.

Literatura

- Chmiel J., Nowak K., Surowiecka L., Szcześniak J., *Język rosyjski dla klasy V dziesięcioletniej szkoły średniej. Podręcznik eksperymentalny*, red. J. Henzel, cz. I–III, IKNiBO, Kraków 1976.
- Chomiak M., *Wilk syty i owca cała. Frazeologia języka łemkowskiego*, książka pomocnicza dla uczniów szkoły podstawowej i średniej, Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”, Legnica 2022.
- Chomiak M., Henzel J., *Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka łemkowskiego*, Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”, Legnica 2012.
- Cieślińska W., *Janusz Henzel – w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Rusycystyczne” 1995, z. 9, s. I–II.
- Gałęcki W., *Jeszcze raz przez życie. Wspomnienia*, przedm. J. Hulewicz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1966.
- Dziewanowska D., *Biografia Profesora Janusza Henzla*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2007, z. 1, s. 5–7.

⁷⁶ Tamże, s. 78.

⁷⁷ Tamże, s. 81.

- Dziewanowska D., *Ćwiczenia z wymowy i intonacji rosyjskiej dla uczniów szkoły podstawowej. Materiały do nauczania eksperymentalnego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986 (reedycja 1988, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa).
- Dziewanowska D., *Kształtowanie sprawności mownych w procesie nauczania języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną w klasach V i VI szkoły podstawowej*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1993.
- Dziewanowska D., *Wskazówki dla uczniów klasy V korzystających z podręcznika eksperymentalnego do nauki języka rosyjskiego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1985 (reedycja 1988, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa).
- Dziewanowska D., Szczęśniak J., *Podręcznik eksperymentalny do nauki języka rosyjskiego dla uczniów klasy piątej*, red. J. Henzel, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1985; wyd. 2: WSiP, Warszawa 1988.
- Gil J., *Kształtowanie sprawności pisania w nauczaniu języka rosyjskiego w szkole podstawowej. Materiały do seminarium specjalistycznego z metodyki nauczania języka rosyjskiego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1991.
- Henzel J., *Dzieje dydaktyki języka rosyjskiego [w:] Dzieje dydaktyki przedmiotowych w 65-letniej tradycji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, red. J.R. Paško, K. Potyrała, J. Zielińska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2011, s. 201–217.
- Henzel J., *Instytut Filologii Rosyjskiej [w:] Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1981, s. 102–119.
- Henzel J., *Nauczanie języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1978.
- Henzel J., *Propozycje metodyczne w zakresie prowadzenia ćwiczeń praktycznych z języka rosyjskiego dla studentów filologii rosyjskiej WSP*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Rusycystyczne II” 1967, z. 27, s. 57–67.
- Henzel J., *Stan obecny i perspektywy nauczania języka rosyjskiego w Polsce*, „Neofilolog” 1999, nr 7, s. 55–57.
- Henzel J., *Wspomnienia rusycysty [w:] Uczelnia w mojej pamięci: kartki z dziejów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, zebrał T. Budrewicz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2011, s. 51–81.
- Henzel J. (Генцель Я.), *Обучение русскому языку как иностранному репродуктивно-креативным методом*, „Русский язык за рубежом” 1988, № 3, s. 49–52.
- Henzel J., Jochym-Kuszlikowa L., *Instytut Filologii Rosyjskiej [w:] Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1996, s. 79–89.
- Henzel J., Sławęcka E., Smaga J., *Katedra Języka i Literatury Rosyjskiej w latach 1961–1971 [w:] Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961–1971. Główne kierunki działalności dydaktycznej i naukowej*, red. Z. Tabaka, seria Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 46, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kraków 1973, s. 81–104.
- Henzel J., Szędzielorz E., *Wymowa i intonacja rosyjska (skrypt dla słuchaczy I roku filologii rosyjskiej WSP)*; wyd. IV z suplementem, Wydawnictwo Naukowe WSP w Krakowie, Kraków 1980; wyd. 5: 1986.
- Józefiak S., *Lekcja języka rosyjskiego a praca domowa uczniów w szkole podstawowej. Materiały pomocnicze do seminarium specjalistycznego z metodyki nauczania języka rosyjskiego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986.

- Józefiak S., *Sterowanie procesem opanowywania mowy produktywnej na etapie przyswajania podstaw języka obcego (na materiale języka rosyjskiego)*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 1999.
- Leksykon profesorów Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej 1946–2006*, red. J. Hampel, F. Kiryk, I. Pietrzakiewicz, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006, s. 166.
- Marton W., *Methods in English Language Teaching. Frameworks and Options*, Prentice Hall, New York–London 1988.
- Program nauczania języka łemkowskiego (rusińskiego) dla szkoły podstawowej i gimnazjum*, wyd. I, Warszawa–Legnica 1999.
- Prezes Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego prof. Janusz Henzel – 60-latkiem*, „Przegląd Rusycystyczny” 1995, z. 3/4, s. 265.
- Szędzielorz E., *Nauczanie rosyjskiej intonacji zdaniowej na studiach rusycystycznych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1978.
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 40 roku działalności*, oprac. F. Kiryk, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986, s. 24–25.
- Współcześni slawiści polscy. Informator*, red. E. Małek, M. Korytowska, Grell, Kraków 2000, s. 37–38.
- Zając H., *Ewolucja teorii nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej w latach 1950–2000*, cz. I: *Metody glottodydaktyczne*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2008, <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/handle/11716/566> [dostęp: 12.12.2022].
- Zając H., *Ewolucja teorii nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej w latach 1950–2000*, cz. II: *Kształtowanie sprawności językowych*, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2009, <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/handle/11716/766> [dostęp: 12.12.2022].

Didactic concepts of Professor Janusz Henzel

Abstract

In the article, scholar and didactic activities of Janusz Henzel, eminent Polish Russian language scholar, respected glottodidactic specialist, and excellent lecturer and organiser as well are discussed. For many years, Janusz Henzel was the head of Russian Philology Institute and administered the department of glottodidactics. Basing on scholar studies and personal memories of Janusz Henzel, his achievements in the field of literature and glottodidactics are shown and his reproductive-creative method applied in teaching Russian as a foreign language is described. The attention is paid as well to his interest in the field of psycholinguistics. His contribution to the development of the didactic academic staff of the Russian Philology Institute of Pedagogical University in Cracow is emphasised.

Key words: Janusz Henzel, Russian Philology Institute, Pedagogical University in Cracow, reproductive-creative method, glottodidactics, psycholinguistics, teaching foreign languages, didactic academic staff

Дидактические концепции профессора Януша Хенцеля

Резюме

В статье освещается научное творчество и лингводидактическая деятельность Януша Генцеля, выдающегося польского русиста, замечательного преподавателя и организатора, много лет заведовавшего кафедрой лингводидактики и возглавлявшего

Отделение русской филологии в Краковской педагогической академии. Автор обращается к научным источникам и к личным воспоминаниям, представляя его исследования в области литературы и вклад в лингводидактику, в том числе созданный им репродуктивно-креативный метод изучения РКИ и опыт применения достижений психолингвистики в процессе обучения иностранным языкам. Раскрывается также неустанная наставническая деятельность профессора по подготовке и пестованию научно-педагогических кадров Отделения русистики.

Ключевые слова: Януш Генцель, отделение русской филологии, кафедра лингводидактики, Краковский педагогический университет, репродуктивно-креативный метод, лингводидактика, психолингвистика, обучение иностранным языкам, научно-педагогические кадры

Halina Zając-Knapik, dr
ORCID: 0000-0002-0853-0781
Instytut Neofilologii
Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
e-mail: halina.zajac-knapik@up.krakow.pl

Halina Zając-Knapik, Ph. D.
Institute of Modern Languages
Pedagogical University of Cracow